

Fuga spre reverie (și înapoi)

În simbolismul tardiv, de rafinate și bijuterii imagistice, s-ar fi simțit la locul ei Liliana Rus, cam în vecinătatea delicatețurilor estetice din *Crinii roșii* ai Sandei Movilă. Ceva porniri simboliste profesează ea chiar și dacă simbolismul a trecut și o poetică de vag și de nostalgii, de tînjeli și excursii în inefabil ține destul de strîns laolaltă cele trei volume de pînă acum (dintre care unul – al doilea, *Melancolii de duminică* /Editura Carminis, Pitești, 2008/ - e de poeme în proză, făcînd și mai transparentă empatia simbolistă). Cu imaginație fragedă, inhibată de melancolie și impulsionată de nostalgii, Liliana își potrivește candoarea astfel încît aceasta să absoarbă, fără să dispară ori să se păteze, o undă de dramatism. *Scrisoare domnului Șirato* (Editura Carminis, Pitești, 2006) făcea, în mare, schițe de reverie, dar tăiate regulat de adierile unei melancolii de substrat și oprite pe un prag de sugestie dramatică: ".../ Te întreb, domnule Șirato,/ e păcat să privești marea îndelung?/ E păcat să ascuți căderea înceată a picăturilor de ploaie?/ E păcat să exersezi ca un copil la pian/ pînă cînd scîrție pietrișul din suflet?/ E păcat să pictezi absența într-o zi de duminică?" etc. (*Scrisoare domnului Șirato*). Sugestiile acestea lucrau ca niște puncte de inflexiune, dar într-o economie austeră, fără să scape poemele pe panta autocompasunii și a retoricilor cu suferință. Atîta doar că schimbau coloritul reveriei, ca un strop de melancolie picurat în suavitatea imaginativă. Acuarelele Lilianei, făcute cu o pensulă instruită ce punctează mereu aluzii culte și rafinate, au "precizia" desenelor de melancolie traduse în diafanități și suavități. E o fugă – destul de controlată – a imaginarului spre suave și grațioase, astfel că tablourile trag spre vagul melancolizat și hieratizat: "Femeia cu guleraș alb niciodată nu calcă pe iarbă./ Ea înoată în liniștea unui magazin de instrumente muzicale./ Cu pasiune de colecționar adună în secret întîmplări/ și le ascunde-n geamantane./ Își exersează tăcerea în gări așteptînd zăpezile care-au născut-o./ Cîndva iubea marea de dimineață și marea la felinarele lunii./ A rămas cu ninsorea ca o cerere de iertare/ și frigul ca o ispășire./ Foșnitor și baroc, vîntul din sud îi aduce scrisori,/ căruța poștei este la scară./ Pe undele radio primește un zîmbet și viscolul muzicii rock./ Femeia cu guleraș alb/ învăluită în triste reproșuri,/ își leagă în somniile ca o Veneție fără porumbei" (*Femeia cu guleraș alb*). Stările sunt făcute din buchețele de nuanțe, toate extrase din spectrul nostalgiei cu o pensetă delicată.

Nu-i altul mecanismul reveriilor eșuate din *Melancolii-le de duminică*. Și aici Liliana se

avîntă în reverie, dar se trezește închisă într-o "cochilie" și trasă înapoi din iluzie: "Uneori mi se pare că totul începe în miezul acestei zile, în revărsarea albă a luminii. Îmi iau zborul ca un mus fericit că înconjoară lumea pentru prima oară. Buimăcit și increzător. Oamenii mă întîmpină în cadența pasului meu șchiopătat, fragil ca o mină de nisip. O pedeapsă blîndă, zborul de la un capăt la altul al clepsidrei, dansul meu ghemuit într-o cochilie linsă de ape" etc. Cîteodată presiunea melancoliei refulate dă în clocot și Liliana schimbă vorbele discrete și timide, de inflorescență și sugestie, pe vorbe late și pe radicale de anxietate: "Vi s-a întîmplat să vă moară cerul sub ochi? Tăcerea infernală a acoperișurilor să cadă în somn adînc și, ca și cum nu ar fi de ajuns, încordarea să-și țină cumpăna într-un echilibru fragil?" etc. Desigur că, pînă la urmă, se precizează un trend de apăsare și

conturile condiției capătă spasme iar Liliana bate, cu oarecare stridentă, la ușa expresionismelor de angoasă: "Iată-mă azi, închisă în frigul ăsta pe care nu-l potolește nici un oraș fierbinte, frigul ăsta cu solzi care-mi lunecă pe brațe în șanțuri groase. Țip vînat, fără rușine, ca și cum altcineva ar fi închis ultima vară în carnea mea arsă". Dar nu sintaxa de spasme și convulsii e sintaxa Lilianei, ci mai degrabă cea de emergențe melancolice și de suavități galvanizate de nostalgie. În orice caz, nu sintaxa de panică existențială, ci mai curînd cea de infuzie dramatică.

Că au fost doar scăpări în patetism, incidente

de control (se-ntîmplă), se vede din revenirea – în *Pasărea în lesă* (Editura Brumar, Timișoara, 2013) – la gramatica diafană a nostalgiilor și la discreta lor înmiresmare dramatică: ".../ trăiam înlăuntrul și-n marginea lumii vesele, melancolice,/ în evantaiul ilustratelor ei/ și bucuria mi se zbătea sub piele ca un fluture moale./ Azvîrlită în ceruri, eram – un copil înțelept și sfîos,/ așchie prea netedă, prea subțire,/ un desen în care, azi, trandafirii sună gongul la intrarea în rai" (*Prea netedă, prea subțire*). Ce-i drept, dispozitivul nostalgic din care sunt lansate poemele e aplicat aici mai riguros (e un scenariu, poate premeditat, de rememorări pe care merge firul central al volumului), dar imaginarul își regăsește vivacitatea și candoarea spontană. Plonjonul în trecut e întotdeauna un plonjon în reverie, însă nu un abandon deplin; pe rețetă pillatiană, prezentul întretaie - și taie - metodic reveria, colorînd-o în dramatic - ori doar melancolic: "De unde lumina asta, voioasă ca îngerii, Bunule,/ cînd vocea mea se întoarce/ într-o noapte de decembrie,/ cînd frica se agită ca o fregată pe mare?" etc. (*Pasărea în lesă*). Inima o trage, firește, pe Liliana spre reverie (fie ea și doar reveria amintirii) și textele fac loc acestei efervescente imaginativ-anamnetice, dar totdeauna survine, la capăt (inițial sau final), o sancțiune: ".../ Nemișcarea, înceată și albă – o pisică în timpul zăpezilor./ Virtejuri de îngeri în pînze fumegătoare,/ făcătoare de ploii și baloane albastre./ Iele-fetițe la geamuri,/ în muzici de tobe bătute cu tălpile./ Film mut./ Ceasuri de cîrțită zidesc un copil în nisip". (*Film mut*). Contrapunctarea reveriei e schema de desfășurare a mai tuturor poemelor și secretul eficienței sale lirice stă în discreția cu care e insinuat contrapunctul, adesea sublimat într-o simplă imagine cu rost oximoronic: "Lucruri de taină îmi luminează obrazul./ Sfișierea înflorește preț de o clipă,/ vicleană, cu un trandafir între degete,/ copie aurie a semnului din naștere:/ senitătatea – un medalion cu flori înghețate" (*Semnul din naștere*). Ce-i drept, la imagini Liliana are deopotrivă eleganță și prospețime, așa că nu-i de mirare că principiul ei compozițional e, adesea, un șir de mătăni din imagini (șlefuite pînă la luminiscentă și chiar pînă la prețiozitate cîteodată). Nu e, însă, niciodată un șir rupt, cu boabele împrăstiate alandala, ci totdeauna ținute în coerență – și adeseori pregnanța – unei stări de fugă în nostalgie și reverie. Că face (multă) economie la sintaxa de rană și angoasă, mulțumindu-se cu un punct topit în textul de miraj anamnetic, e numai bine: așa ia distanță față de multele fete ce suferă eminent azi în versuri.

Plonjonul în trecut e întotdeauna un plonjon în reverie, însă nu un abandon deplin; pe rețetă pillatiană, prezentul întretaie - și taie - metodic reveria, colorînd-o în dramatic - ori doar melancolic...

Carte nouă

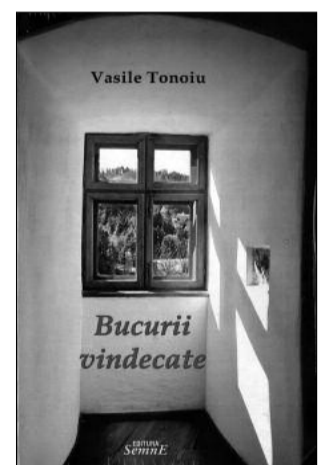
VASILE TONOIU – Bucurii vindecate
(Editura Semne, București 2012)

De Vasile Tonoiu știm că e un filozof român născut în Corbenii de pe Valea Argeșului, sub Munții Făgăraș, că e membru titular al Academiei Române, autor de cărți grele de filozofie și traducător al lui Gaston Bachelard și Paul Ricoeur... Așadar, titluri științifice și academice. Ei bine, Vasile Tonoiu își dezvăluie și o fațetă nebănuită a spiritului său: poezia. Volumul *Bucurii vindecate* strînge între coperte o parte din scrierile sale lirice, hm! aș zice mai curînd antilirice. Avînd în vedere formația sa de filozof, te-ai aștepta ca poetul Tonoiu să se situeze cumva în descendența lui Blaga, cu o lirică de meditație, gravă și ceremonioasă. Ei bine, septuagenarul profesor este mai curînd un poet postmodern, deși într-un text de început de carte, unul programatic, cam ia în răspăr curentul: „Savant codificată palimpsest/vechea mea locuință postmodernă/se revelează ochiului din Vest/lumină viitoare trasă-n bernă:/E închisoare e și adăpost/antemodernității mele post(-)”. Da, poetul are mai toate trăsăturile unui poet postmodern: ușurința și plăcerea de a versifica zglobiu, (auto)ironic, în contrast cu tot ce e grav și solemn, fiind ludic, parodic, luînd de multe ori în răspăr chiar categoriile filozofice ce-i sunt atât de familiare. Nimic, așadar, din morga de academician, de nemuritor al spiritului românesc. El își dezbracă roba și scoate limba ireverențios la spiritele anchilozate. Iată un tablou în alb și negru, un poem concentrat în

patru versuri: „Un călugăr negru și-o albă nebună:/este în fiecare/atîta depărtare/că nu le vine greu să fie-mpreună”. Cum ziceam, poetul se joacă voios și cu noțiuni filozofice, ironic, autoironic, ca un spirit liber ce este: „Monadologie de nomad/Care dă sămînța pe răsod/Și golește foalele/Ca să umple oalele./De ea fug, în ea și cad/Sumetîndu-mi poalele...” (DAD)

NICOLAI TĂICUȚU – La început a fost câmpia (VALMAN, Râmnicu Sărat, 2013)

Volum de poeme cu titlu apoftegmatic, sentențios. Câmpia reprezintă cadrul acestei lirici, decor și motiv poetic, centrul lumii lui Nicolai Tăicuțu, „câmpia română/de care încerc să mă sprijin”, poetul declarîndu-se „omul care/a făcut dragoste cu câmpia”. Cartea este structurată ingenios: deschisă cu un poem amplu intitulat *patria* și continuat cu trei secțiuni: *de dimineață, din faptul zilei, la ceas de seară*. Așadar, am putea conchide că e vorba de patria de toată ziua. Nicolai Tăicuțu, prin imaginație, este un descendent al marilor scriitori români originari din câmpie (Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Ștefan Mitroiu...): „...satul meu subteran/prin fântâni iese la suprafață/în noaptea scurtă a verii/se-nfiripă și/plutește deasupra pământului/într-un alai nocturn de nuntă mută/pe umeri mă poartă/mire scrutând orizonturi vecine/pe umeri însumi streășină/în raza lunii/în căutarea miresei furate”. (DAD)

Mircea Bârsilă

Textele se remarcă prin acuratețe, întrucât autorul cunoaște foarte bine regulile de care depinde logica „prozelor” (prozo-poemelor!) din această categorie, prin dramatismul situațiilor în care se află „narratorul” și prin finețea evidențierii, cu inteligență și simț artistic, a detaliilor de care depinde tâlcul fiecărei „amintiri”.

Mircea Bârsilă

lector

Trecutul e o sărbătoare

Volumul de poezie *Trecutul e o sărbătoare* (Editura Tracus Arte, 2012), semnat de „multilateralul scriitor” Horia Gârbea, beneficiază, pe ultima copertă, de prezentarea lui Nicolae Manolescu, din care decupăm aceste pertinente afirmații: „*Trecutul e o sărbătoare* cuprinde tot ce Horia Gârbea a scris mai bun în poezie. (...) Poezia lui e liberă de constrângeri formale sau de conținut, amestecând farmaceutic un spirit voit prozaic, neocolind narativul, și unul voit poetic, neocolind lirismul, realist în detalii și idealist în concepte, ancorat în cotidian și țintind spre transcendent, plin, în sfârșit, de umor, când *pince sans rire*, când pus pe șotii”.

Volumul este structurat în două secțiuni „Cum se anunță o victorie” și „Amintiri din închisoare” realizate, sub aspectul scriiturii, în modalități diferite. „Cum se anunță o victorie” începe cu o poezie **antologică** („Trecutul – o sărbătoare”), în care umorul amar, ce pendulează între grotesc și absurd și care, în final, glisează spre fantastic, susține o inedită și tragică viziune poetică asupra timpului distrugător, ce concurează în această privință cu celebra poezie „Tocirea” (din *Operele imperfecte*) a lui Nichita Stănescu. Secvența dedicată cărciumarului pentru care, totuși, timpul este benefic, și, respectiv, „poanta” din ultimele două versuri ale poeziei deschid mesajul spre înțelesuri ce adâncesc, prin ambiguitate, „povestea” despre bătrânețea atât de dură a celor trei personaje ale colectivității rurale: tâmplarul, groparul și preotul. Transcriem în întregime această poezie în care *crâșma* este altceva decât obișnuitul „topos” bahic, iar îngăduitorul sau, dimpotrivă, violentul *crâșmar* – doar în aparență un „concetățean” aflat la dispoziția „consumatorilor” lipsiți de vlagă și ale căror gesturi au lentoarea unor imagini de film ce se derulează cu încetinitor: „Tâmplarul îl știi/ții minte cum bătea el/cuiele în coșciuge din/două lovitură cu dosul teslei/intra tot cuiul nu-l/mai scotea nici Dumnezeu/il știi pe tâmplar/și el a îmbătrânit/de nu-l mai cunoști/abia se mai târâște/până la cărciuma lui vasile/abia mai ridică paharul/albăstrui cu fundul gros/până bea cizeci trece ora/și aprinsul unei țigări/durează până mâine/il știi pe gropar știi/cum săpa ca un excavator/ce gropi făcea late adânci/abia îl mai vedeai din ele/dădea de apă plutea mortul/in sicriu ca într-o bărcuță/ei bine a îmbătrânit dacă/pleacă spre cărciuma lui vasile/la prânz ajunge către seară/și dacă bea o sută adoarme//dar pe bietul popă îl știi/ții minte cum prohodea/cu viteza sunetului/cum învârtea cădelnița peste mort/ca pe ciocanul de la stadion/a-mbătrânit săracul noroc/cu enoriașii că-l duc cu mașina/până la cărciuma lui vasile/il leapădă pe primul scaun/și noroc cu vasile că-i mai/ ridică paharul la gură/și pe vasile îl știi/slab cum era parcă/a pus carne pe el parcă/a crescut a întinerit învârte/butoaiele ca jonglerii la circ/un bobârnac dacă dă/vreunui bețiv cade ala în nas/pe gropar și pe tâmplar/când îi dă cu capul de masă/se aude de la pod iar/pe sârmanul popă îl ia de guler/și-i repede paharul pe gât/unii spun că l-au văzut pe vasile zburând/ca un liliac trecea peste sat”.

Poezia „Duminică dimineața” este elocventă în ceea ce privește meșteșugul lui Horia Gârbea de a rotunji mesajul și de a-l înălța, treptat, spre generalitatea la care aspiră, ațâțat de secvențele juxtapuse ale textului și în care simplitatea rostirii se conjugă cu plăcerea selectării detaliilor semnificative: „Vin corbii/vin corbii/pe câmpul de luptă/găsesc o oaste împietrită/fără generali/fără inamici/o singură oaste necomestibilă/înfiptă în pământul/bătătorit de goana cailor/vin pesărușii/vin pescărușii/pe plajă găsc/o corabie pietrificată/fără căpitan/fără pânze/o corabie împlântată/în

nisipul netezit/de trecerea vântului//în piața catedralei/doisprezece copii/în straie grele de gală/ poartă lumânările albe/nu se vede flacăra lor/în soarele dimineții/abia se văd ele albe/și înalte cum sunt/mai clară apare umbra lor/ pe marmura treptelor/și deasupra se rotesc corbii/și deasupra se rotesc pescărușii.”

Dacă pentru personajele „jalnice” din primul poem *trecutul* este o sărbătoare, în poezia „o să plec o să uit” misterioasa *cameră alăturată* devine, sub semnul unei tematici metafizice, simbolul *viitorului* de nepătruns, incognoscibil, inclusiv al ipoteticului și poate inexistentului viitor din lumea de dincolo: „nu știm ce se petrece/în camera de alături/ câteva foșnete/sunet de pași întrerupt/ poate un strop de parfum/ieșind pe sub ușă//nu putem ști/ce se întâmplă alături/semnele sunt prea puține/ca să bănuim//poate doi oameni se iubesc/sau se despart poate/se pun la cale războaie/ori armistiții și poate/nu e nimeni doar vântul/care foșnește imită pașii/duce parfumul//poate că nu există/nimic dincolo/de ușă/când ușa se va deschide/nu trebuie să ne/așteptăm la nimic”.

Și în poezia „pe lac” imaginara călătorie într-o barcă (similară luntrei lui Caron) spre locul necunoscut „unde nu mai fusesem niciodată” are valențe de factură metafizică: „o singură vâslă prinsă/ca o lingură de lemn/la capătul bărcii/și barca înainta/(...)/Barca înainta spre un loc unde/nu mai fusesem niciodată”.

De fapt, întregul ciclu intitulat „Cum se anunță o victorie” poartă pecetea frisonului thanatic și a unei mocnite revolte împotriva ireversibilei și grăbitei curgeri a timpului, revoltă exprimată alegoric de lentoarea mișcărilor pe care le fac personajele din „Trecutul – o sărbătoare”, de imagistica barocă și, pe de altă parte, de gândul – insuportabil – la bătrânețea care implică, între altele, și excluderea subiecților de la glorioasele ceremonii publice: „și când pe acele străzi/se vor auzi iar/răsetele gloriei/vom fi poate prea bătrâni/sau vom vrea/să fim uitați/la marile ceremonii („*Au mai trecut*”).

Acuta problematică thanatică – și care, asumată în mod voit de pe poziții laice, nu țintește spre transcendent – dobândește accente speciale și în poemele „Păianjenii din iunie” și „Turnul”, care au în comun motivul „căderii”. În „Păianjenii din iunie”, protagoniștii, agățați de parașutele lor mici, privesc pe geamurile unui avion care zboară „de zile de ani” pe „același cer de iunie” și în care și pasagerii, și piloții, și stewardesele s-au prefăcut de mult în schelete: „în el 135 de schelete/cu degetele încheștate pe/ceștile de cafea/piloții stau cu golurile/ochilor spre norii din depărtare/surâd spre stewardesele/numai cu dinții lor perfecți/nu mai au buze”... La rândul lor, protagoniștii, „trădați” de micile parașute, ajung, pe câmpul „verde și negru”, niște schelete: „cădem mai departe prin/văzduhul de iunie/spre casele mărunte și/parcelele negre și verzi//cădem din cerul de iunie/pe iarba de iunie/parașuta se întinde moale/pe câmpul verde și negru/curelele atârnă moi/pe oasele noastre prea subțiri//păianjeni mari intră și ies/prin golurile orbitelor noastre/intră și ies/din capetele noastre/în iarbă/în aerul proaspăt de iunie”.

În „Turnul”, căderea se inversează în opusul ei, într-o iluzorie înălțare sau într-o nesfârșită plutire alături de o pasăre salvatoare („un înger dintr-o altă lume”). În tovrășia sa, subiectul începe să se simtă el însuși un înger, o făptură cu „ochi noi” și care plutește în văzduh uimită de propria metamorfoză: „cad dintr-un turn înalt/e atât de înalt turnul/că am timp să/ retrăiesc viața mea/în cele mai mici amănunte//nu numai viața mea/ci și viețile înantașilor mei/am timp să văd/și viețile urmașilor mei/pe-ale urmașilor urmașilor/(...)/uneori cred că nici nu cad/ ci mă

ridic/spre înaltul unui turn/nimic nu-mi arată/dacă zidăria aceea/curge pe lângă mine/în jos au în sus/ poate că stau pe loc/și turnul e cel care/urcă la nesfârșit./deodată pe lângă mine/trece o pasăre/mă privește din zbor/o clipă nesfârșită/ca și căderea mea/se uită la mine cu/un ochi dilatat și neînțelegător/ca și cum aș fi un înger/care cade aiurea din cer//și nu mai cad/ci plutesc alături de ea/și o privesc/cu ochii mei cei noi/holbați și neînțelegători/de parcă nu ar fi o pasăre/ci un înger din altă lume”.

Întregul ciclu are un substrat conceptual foarte bine articulat, iar limpezimea ideatică se convertește în poeme ce se desfășoară fără poticneli și fără inutile zorzoane și obscurități „moderniste”. Echilibrul dintre sensibilitate și luciditate și, totodată, impecabila organizare a discursului ilustrează așa-numita maturitate a relației dintre „gând” și cuvintele de care acesta are nevoie în scopul corporalizării sale lirice.

Între textele-pilon ale primului ciclu se află și cel intitulat „Cauza”: „Această poveste începe la troia/ahile vă amintiți/s-a supărat îngrozitor/pe agamemnon/a refuzat să mai lupte/și totul din cauza unei femei//da această poveste începe la troia/mai mulți bărbați/au asediat cetatea/știți bine s-au mâniat/pe un troian care răpise/nevasta unuia dintre ei/și totul și totul/din cauza unei femei/(...)/această poveste se încheie aici/din cauza unei femei/ care îmi strigă/să las poveștile/și să vin la masă/că supra e gata”.

Subtila coborâre în derizoriu din finalul poemului îi permite autorului să rezolve, ironic, povestea cu femeia... de la care vine tot răul în lume. Îl scutește de a mai vorbi despre Eva, femeia din a cărei vină a fost izgonită perechea originară din rai și, totodată, și despre faptul că toate cele ce nasc sunt sortite să cunoască și inevitabilul sfârșit. Titlul poeziei îi este suficient cititorului pentru a deduce încotro se îndreaptă sensurile textului despre negativitatea femeii: un „text îngândurat” - ale cărui sensuri ascund un ultim sens „pe care nu-l exprimă, dar căruia, cum spune Roland Barthes, îi păstrează un loc liber și un semnificat”.

Cea de a doua secțiune a cărții - „Amintiri din închisoare” - cuprinde 13 proze scurte sau foarte scurte și care sunt centrate pe tema *prizonieratului* într-o celulă situată, în fiecare text, într-un alt loc: pe un țărm, deasupra mării, într-o grotă, într-o veche pulberărie, în zidul gros al unei clădiri ... sau undeva în pământ - în vecinătatea iadului: „Celula în care sunt închis e săpată în pământ. E o pivniță cu pereții zidiți care comunică doar prin capacul de oțel prin care am intrat și pe unde mi se dau uneori pâine și apă. De câteva ori pe zi, pământul se zguduie destul de tare și se aude un zgomot de parcă tot pe sub pământ, foarte aproape de celulă, prin spatele zidăriei, ar trece un torent sau o armată în galop. Totul se termină foarte repede. Nu pot să-mi închipui ce se petrece acolo, la câțiva coți de zidul meu și la asemenea adâncime. Uneori aș vrea să fac o încercare, șansele fiind oricum mici, să desprind vreo cărămidă și să sap într-acolo. Alteori mă gândesc că o fi chiar iadul și renunț la această idee.”

Textele se remarcă prin acuratețe, întrucât autorul cunoaște foarte bine regulile de care depinde logica „prozelor” (prozopoemelor!) din această categorie, prin dramatismul situațiilor în care se află „narratorul” și prin finețea evidențierii, cu inteligență și simț artistic, a detaliilor de care depinde tâlcul fiecărei „amintiri”.

Ambele părți ale cărții atrag atenția asupra unei „metode” ce ține, în primul rând, de tehnica transpunerii în spirit cinematografic a mesajului.

Necropola de apă

Cascada de șampanie. Orașul este un amfiteatru în jurul golfului. Jos este faleza, cu hoteluri, vile, terase mai mari, mai mici. Apoi, un munte alb de calcar ca un brâu argintiu la mijlocul amfiteatrului. Deasupra este orașul vechi al amestecului de bulgari, tătari, turci, români, țigani, evrei, armeni... În amurgul de septembrie, în curtea mică a lui Simion cel bolnav de trei ani și cel cu casa totuși sub brâul alb de calcar, de pe muntele alb se prăbușește lin o cascadă de șampanie curată, aurie. Rude, prieteni, vecini vin cu vase mai mici, mai pântecoase să strângă nobila licoare de aur. „E semn bun!” prezice un bărbos armean octogenar. „Sigur că e un semn bun!” i se răspunde. Hm! E semn bun! Când soarele apune cu totul la colțul muntelui argintiu, cascada de aur e tot mai subțire, ca finalul unui urinat de vițel, iar Simion cel bolnav de trei ani pleacă definitiv din curtea lui mică, plină de oameni bând fericiți șampanie spumegândă, Simion se stinge încet dar definitiv cu un zâmbet amar pe buze.

A murit Marcel, tehnicianul veterinar de pe strada noastră, la 45 de ani a plecat. El îmi tăia iepurii. Venea, îi puneam totul la dispoziție, îi arătam trei iepuri din cușcă, apoi plecam la barul de la colțul străzii unde beam o votcă deplângând soarta bieților urechiați. Peste o oră mă suna Marcel. „Misiune îndeplinită!” raporta el vesel. Găseam trei carcace alb-rozalii de iepuri pe care le puneam la cuptor. Acum, Marcel trece pe stradă cuminte-orizontal, cu picioarele înainte în mașina neagră a vecinului său. Dar, iepurii încă tresar, încă au în nări mirosul mâinilor care luau de urechi frații lor din coteț.

Prin norul alb, în dimineața de 15 septembrie, când copiii merg la școală, prin norul alburii se filtrează lumina portocalie. Pe mormântul învățătoarei care a inițiat o mie de copii să deseneze litere și cifre pe caiete liniate, pe mormântul doamnei a înflorit natural, ca o buruiiană, un trandafir alb.

Întrebare bezmetică, dar și disperată: Dacă Dumnezeu l-a creat pe om atât de simplu, dintr-un lut acolo, de ce este el, omul, atât de complicat fizic (o mașinărie de carne sofisticată) și atât de sucit psihic?

În războiul de apărare, generalul a trecut deja granița țării lui cu armata, s-a deplasat în marș forțat încă vreo două mii de kilometri de la hotarul țării. „Dar, nu ne atacă nimeni!” a îndrăznit un colonel. „Da, dar dacă le trece prin cap să ne atace?”

În dimineața de sfârșit de vară, crinul din marginea grădinii mele învață să moară.

Cum oameni buni, inteligenți, blonzi, șateni au permis de pescuit, de vânat animale nevinovate (căprioare, iepuri, fazani, urși), tot așa mi-e teamă că Dumnezeu – în mare bunătața lui – dă sfinților permise de pescuit și de vânat oameni. În fiecare dimineață, când ies în stradă mă uit în dreapta, în stânga, în sus, în jos. Mai devreme sau mai târziu tot nu voi avea scăpare.

Baza de decolare spre necunoscuta lume: ce mai urdiniș zi și noapte!

Presimțirea cenușii. Într-o zi, mai curând într-o seară, peștele de la cină avea gust de cenușă. A încercat în dimineața următoare icrele: cenușă curată! Cafeaua: o leșie cu multă cenușă. Din patul de lângă fereastră i-a căzut întâmplător mâna pe ceasul de pe noptieră: o grămăjoară de cenușă cimentată. Brânza de la cina de joi: cenușă moale și fadă ca orice cenușă. La sfârșitul săptămânii, după clipa fatală, familia a hotărât: incinerare. O urnă de cenușă pe un pervaz de crematoriu.

Moartea privind mai mereu viața în oglinda retrovizoare și observându-i erorile de mișcare...

Despre poetul X se spune: „De la el încoace se scrie cum nu s-a mai scris niciodată!” Despre mine aș vrea să se zică: „De la el încoace nu s-a mai murit așa niciodată!” O revoluție în moarte.

Ploaia din amurg, în căderea ei, alcătuia o necropolă. Făcea mai întâi o turlă, pe cea mai înaltă, apoi nava, apoi fundația de apă. La miezul nopții, în necropola de apă a apărut deja primul mort, un înecat tânăr, gras și frumos.

Cri-cri-ul greierului din seara de august măsoară ritmul vieții spre moarte.

Cioran: „După ce vei fi căutat în zadar o țară de adopție, să alegi moartea ca nouă țară de exil și să te stabilești în ea în calitate de cetățean”. Da, cetățean viu al morții celei veșnice!

Guvernul, prin purtătorul lui de cuvânt, ne spune la televizor cum se calculează acciza la alcoolurile tari, care este redevența la minele de aur și cum scade treptat TVA-ul la mașinile de brodat rochii țigănești. Dar guvernul, nici prin purtătorul de vorbe, nici prin ministrul de resort, nu ne spune nimic despre felul în care va muri fiecare în câte o dimineață, înainte de răsăritul soarelui, singur în patul lui, asistat de o pisică oarbă.

O clipă, o singură clipă de iluminare, când toată omenirea are revelația venirii momentului fatal și că trebuie să se poarte în consecință. Dar, clipa e clipă, a trecut și totul a fost uitat.

Din ceața deasă de iarnă se întrupează doamna străveziu-platinată și-l ia cu ea voioasă pe primul cardiac întâlnit la băcănia din colțul parcului...

La ora cinci, în zori, când dau să citesc liniștit cele trei capitole din Cartea Cărților, ei, chiar în acel moment primesc abstractul semn. Că ninge la ora cinci, că e deja lumină, că e semiîntuneric păcios, la ora cinci fix, abstractul semn îmi apare negreșit. Citesc cele două-trei capitole din Biblie cu semnul deasupra capului.

Nimic mai jalnic decât raza privirii muribundului mai subțire decât un fir de păr, când el e deja o epavă, când trupul lui e deja celuloză și hârtie!

Jules Renard: „Un miros de scoică putredă e de ajuns să presimți toată marea”. Să reformulăm: „Un miros de scoică putredă e de ajuns să presimți toată moartea!”

La slujba de înmormântare, văduva oferă în biserică una, alta... Vezi la un moment dat în mâna descărnată a femeii un colac galben-auriu – inelul cununii soțului ei cu Doamna Moarte...

Un romancier exclusiv, unul cu construcții epice de mii de pagini, construcții vesele și excesiv de optimiste, își intitulează ultima trilogie de 1500 de pagini – *Schiță despre moartea lui X*. Hm!

Fiecare trăiește, se îngrașă, moare din ceea ce-i place.

Ce spaimă la copilul care află pentru prima oară că există moarte, că oamenii sunt pieritori! Este momentul când fericirea naturală a omului dispărește brusc, se topește ca un cub de zahăr într-o cană de apă fierbinte.

Trăiești sentimente de toată ziua și sentimente de sărbătoare, de duminică. Față de moarte, firește, ai sentimente de sărbătoare...

- Viața, ce e viața, dragă Teofil?

Iar Teofil, cu paharul de vin roșu pe jumătate plin, pe jumătate gol:

- Ce poate fi decât o margine insignifiantă a Morții care e la rândul ei stăpâna timpului?

Dureros este nu că dușmanii îți doresc moartea. Firesc, asta presupune meseria de dușman. Dureros e că aceștia au amante, iar amantele lor își arată dragostea față de dușmanii tăi prin ura de moarte față de tine.

Subiectivismul celor vii, precum cel al juriilor de la concursurile de frumusețe. O moarte frumoasă li se pare unora mai frumoasă decât cea mai frumoasă moarte.

Viață/moarte, despărțite de linia fulgerului care despacă cerul negru dintr-o parte în cealaltă.

Meditând vreo patru-cinci decenii despre moarte, nu poți acoperi șapte pagini profunde. Și totuși, fragmentele acestea fac parte din cea de-a treia carte despre moarte...

Bacovia: „amorul meu defunct”. Hm! Dacă ar fi să i-o întoarcem, am scrie moartea noastră iubitoare...

Copilăria, tinerețea, maturitatea, chiar și bătrânețea, toate țin de trecut. Doar moartea ține de viitor, iar dacă nu ești atent, ține chiar de prezent.

Când a terminat sticla de palincă, a sunat la 112. „Sunt pe moarte!” a dictat doamnei care prelua apelul. Când au sosit medicul și asistenta cu ambulanța, le-a spus vesel: „E deja târziu, nu mă mai deranjați! Fotoliul acesta e patul meu de moarte”. A închis ochii și asta a fost tot.

(Fragmente din volumul în pregătire *Moartea de după moarte*)

Despre poetul X se spune: „De la el încoace se scrie cum nu s-a mai scris niciodată!” Despre mine aș vrea să se zică: „De la el încoace nu s-a mai murit așa niciodată!” O revoluție în moarte.

Vasile Iftime

1.
Să le ia dracu de ifose
în luna aprilie
cu un briceag
scrijelesc salcia
sângele
deasupra izvorului
cade pe gânduri
au înflorit macii
fisuri roșii peste câmpii
moartea
leagă strâns mâinile
cu o cruce
când nu pot îmbrățișa
mă sufoc
când nu pot să respir
sub o mască
timpul meu
groapă
în pământ afânat
timpul tău
munte
sub un bob de nisip
orele scot limbi de șarpe
prin vene
obstacole
în calea lui Dumnezeu
singur
cântă cocoșul
la poarta cimitirului
peste morminte
rădăcini uscate de lumânări
să le ia dracu de ifose
aleluia
țipă un înger
ouă roșii
în cuibul nebunului
viermi
pe lumina ochilor
păienjenii de mătase
nu plânge
încă se zboară

2.
Ca pe o portocală
decojim viața
pasăre Phoenix

asa spunea tata

un segment de uitare

mai mult decât o oală

făcută cioburi

în cărămidă

Asimetrie

scutură-te
cenușa întunecă zborul
într-un sânge
căzut pe gânduri
tot mai departe
cuibul
pe degetele unui Prometeu
leneș
cer fără semne
scutură-te
izvorul nu pășește de două ori
în același loc
după secetă
crucile se înecă
cu stropul de rouă
crede-mă
dragostea
un fel de primăvară
naște poduri
ieri curcubeu
astăzi scară
suntem etaje spre Dumnezeu
îndrăznește
și atunci când ne plimbăm
prin lume
cu noaptea în rucsac
se vor deschide uși
focul
o trecere reversibilă
petale de stânjenei
pe acoperișul casei noastre
ne așteaptă
nu plânge
mai bine stea
în inima unei pietre
decât piatră
în inima Tatălui
pasăre Pheonix
scutură-te
glonțul ți-a furat zborul
cu tot cu sânge

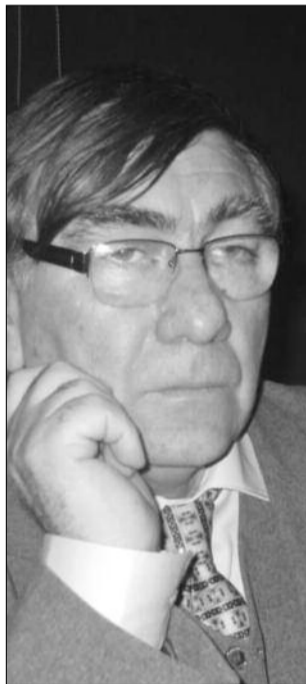
3.
Odaia a rămas grea
gemene în pânțele ei

crucile
ombilicul
linie de orizont
ce nu minte
înfășurată în jurul inimii
ne vom naște de mână
înaintea ta
voi ieși cu plinul
înaintea mea
vei aprinde o livadă
ard intenții
în floarea de măr
limbile șarpelui
cenușa
un fel de a doua venire
nu o stinge
apa din două izvoare
valuri în flacăra
apa din flacăra
adâncește izvor
crede-mă
între foame și sete
singura diferență
gustul pământului
pruncule drag
cineva a spus
să fie lumină
dar a mințit
potcoave de îngeri
în loc de aripi
tropăie cerul
cineva și-a dorit
să fie lumină
și s-a făcut
în icoană
două cruci
alăptându-se

4.
Să le ia dracu de sclifoseli
ajunge
visele au făcut gropi
bătând pasul pe loc
în urma ta
morminte cusute la gură

cristelnița
cimitir semănat
în apa botozului
copile
omul
mai mult decât un trup
plin de drumuri
bine fixate
pe o bornă în cimitir
dezleagă-te
nu-i tot una
între a fi
cursă de cai
cu a Fi
cal de cursă
bulgăre de pământ
rodește
în culoarea ploii
ce ți se cuvine
fagurii
sicrie în care dorm florile
mierea
somnia ca o îmbrățișare de ape
așa spunea tata
un segment de uitare
mai mult decât o oală
făcută cioburi
în cărămidă
focul nu pune virgulă
numără
între noi
o bătaie de inimă
căzut pe gânduri
de se întâmplă să adorm
deschide fereastra
mă voi trezi
cu brațele tale
îmbrățișând o femeie
sărut mâna tată
în acest poem
bat metanii
înserările zâmbesc pe ascuns
fără tine
eu
repet
ceva ce nu am reținut
până la capăt

Ion Toma Ionescu

Pădurea scufundată

Țin aproape linia sinuoasă a valului,
înnotând pe spate
cu branhiile sincronizate la tastatură.
Fiecare literă pare o gură de metrou prin care
se resorb
în plămâni, călătoriile.
Expirație – Inspirație. Fum.
Au urcat în tren și gările din care am plecat.
E un tren amfibie ca un halo scufundat în
ocean

Am cu mine Orașul, grădina publică,
cu străzile pavate din piatră cubică,
pădurea Trivale în delirul culorilor
și claxonul salvărilor răsturnate
în holul cinematografului Lumina,
în însângera iarnă când ne-a crescut brusc
adrenalina și la Spitalul județean
s-a tras, într-un cetățean.

Eu, sub masă la etajul patru,
îmi feream oasele de glonțul
ce mă putea atinge prin geam.

M-am războit cu o caracatiță,
jucându-mă cu focul.
Brațele-i întinse prin tavan și pereții de zid
au rupt vâlul albastru.
Aveam prieteni fete, băieți,
împleteam cuvinte de țipirig.
Nu eram un sihastru insipid!

Delimitând locul cu sârmă ghimpată,
caracatița ne-a împoșcat cu cerneală
și frig.

Am văzut atunci
pădurea scufundată.

Prințesa nordică

Cu mersul tău de prințesă nordică
te-am zărit într-o carte cu litere de iarbă,
amândoi pe insulă.
Ușoară ca un fulg,
alergând desculță și potrivind într-un puzzle
cuvintele.

Atât de caldă, ca vântul învăluit în
parfumul florilor de cicoare!

Pielea ta albă,
îmi încrețise degetele arse sub carne vie.
Nu te puteam atinge!

Te puteam respira, risipindu-mă în aer
și luminându-mă de respirația ta.
Te puteam înota arcuind brațele curajoase
deasupra valurilor înspumate

Mă regăseam eşuat la țarm cu cochilia spartă.
Un timp, sunetul mării mă însoțea ca un ecou
nevăzut.

Mulțime vidă

Drumul din spatele umbrei așa cum e viața
umblă cu capul spart.
Un pian imens potrivește sunetele,
bile de dimensiuni diferite
din sticlă albastră,
rostogolite pe trepte către plajă.

Trece un tren pe calea ferată
și lumina mătură în noapte
ferestrele vagoanelor.
La o spinare de traverse –
cine să le numere, le purtăm în spate –
te pleznește pe față un spot luminos.

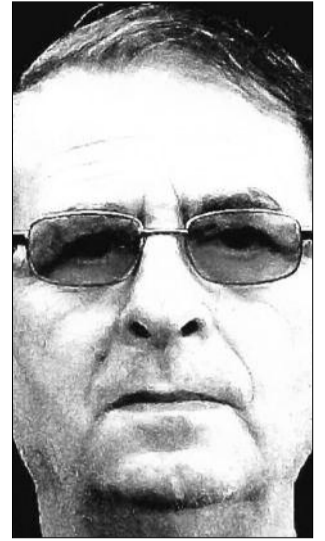
Ai putea crede că nu se mai oprește
locomotiva,
E un ritm terestru cu intermitențe
ca la nașterea unei femei gravide.
Rătăcim pe străzi
cu capetele sparte și umbra căzută în noi,
mulțimi vide

Concept

Acea înfășurare de linii ca o curgere de ape.
Coapsele întinse pe nisipul plajei mele,
Sunetul bariton al saxofonului
agățat de statueta de jad imperial
ce dansează în echilibru.
Și lustra
clătinându-se, fluture orb...

Țipă aerul ca un corb bătrân.

Fericirea e
un animal de pradă
care pânzește...
Nu te atinge,
ca să nu-i simți
ghearele.

Jurnal V

În septembrie vine și clipa
când închizi fereastra și tragi storurile/ după
ce desigur ai eliberat toate
mierlele toți canarii din colivii// când cauți
febril un post de radio capitalist
cu paraziți din timpul războiului rece/ și triluri
exotice din insula pierzării
aflată undeva prin Caraibe// îți contramandezi
iubirile recente/ plângi pe o
filă cu urmele buzelor unei fete frumoase
moartă demult/ desenezi săgeți
inimi sângerânde care doamne nu s-au
întâmpat niciodată//

îți anunți prietenii că suferi de ploioase
melanholii/ de boala inorogului/
de otrăvuri cu eliberări prelungite/ pui afișe pe
stâlpii primăriei că ai ratat
ultima beție cruntă a poezilor din eternul
Ardeal/ alături de fetele lor urâte și talentate//
anunți că îți vei tăia ultima venă cu sânge
albastru// întorci
spatele întregii lumi și pleci fără țintă pe
domeniile celeste doar de tine
administrate/ vorbești cu toți ai tăi care te-au
așteptat cu o cană de vin negru pe masă/ te
lași dojenit că ai ratat eternitatea lor de-o clipă

și în tot acest timp tragi cu ochiul la
brumărelele care înfloresc fără rușine pe
morminte uitate// septembrie dulce sperare...

Insomnie

În timp ce mă străduiesc să adorm -
prin fereastra mea larg deschisă
din cauza caniculei acestui sfârșit de viață
se aud clar vocile angrosiștilor de cereale
care tocmai s-au întors de la vânatoare
și frig acum căprioara lui Labiș
fără să plângă ca-n copilărie/
mănâncă doar - atât

îmi sunt vecini dracu să-i ia
și-au făcut casă supraetajată

Către

A fost numai o licărire a unei banale dorinți
cânte o viață mai bună. V-ați speriat în zadar.
A fost numai începutul a ceea ce
cu mult mai înainte luase sfârșit.
Nu există Destin. Ne închinăm către cer ca la
un izvor
ce niciodată nu va putea izvorî.
Viață de legumă fără de apă și-ngrășământ,
viață fără rod, viață de pământ.
Glasul poetului e diapazonul cel mai scăzut.
De unde și-ar fi putut dobândi splendoarea
doar din tăcere
de-acum se usucă și cade ca frunza la rădăcina
gorunului bătrân.
Așa că v-ați speriat în zadar. V-ați neliniștit
pentru o pălpăire de aripi a unui
zbor de pasăre sortită sacrificiului
ritualic.
Numai licărind o dorință banală îți poți
descoperi
veșnic declinul.
Scurgerea prelungă a izvorului a țâșnit cu apă
de sânge,
trupul spălându-l cu sânge pentru
ca totul să moară într-același loc:
Locul lui Dumnezeu ca Poet Însăngerat.
De unde cândva am sperat să trag sfârșitu-
napoi
de-acum totul e sacru - fâlfăie alb-negru al
deznădejdei

eu am umbră toată ziua
în curtea mea cu regina-noptii
și mâna-maicii-domnului/
îi iubesc în felul meu strepezit
mai ales că stâlpul familiei -
un fost securist -
m-a invitat mai alaltăieri în croazieră
pe unde eu călcasem cu piciorul -
pe valurile mării Egee carevasăzică -
pe vremea când apele nu se despărțiseră
de uscat - l-am refuzat politicos
părinții mei morți mă priveau cu reproș
dintr-un însângerat asfințit
numai și numai al lor

Ultimii îngeri

Despre ultimii îngeri veniți
nicio istorie nu pomenește nimic/
ei au sosit nu zburând
ci în cădere liberă cu aripile arse
cu bietele lor aripi strânse la piept

apăreau chiar în clipa
când nimeni nu-i mai dorea
ca niște stele rănite
deasupra orizontului roșu

semn rău au spus oamenii -
și -au ascuns vitele prin case
plecând cale de mai multe zile
pe urma aștrilor enigmatici
călătorind totdeauna în grupuri de câte trei

dar ei îngerii ultimi
mai zac și azi prin așezăminte de sănătate
prin spitale cu nume de flori -
sedați legați bine de paturile de alabastru/
deasupra cu icoana vreunui salvator
providențial
înscrși conștiincios în registre obscure
fără părinți fără nume fără sex
doar cu amprenta morții prelevată la naștere

eu am fost martor/ am văzut totul
și am orbit -
ajută-mă să trec strada te rog

Duminici

Trebuie să recunoașteți -
mai toate duminicile trec fără rost -
nu spun eu asta ci câțiva prieteni vechi
care s-au întors/ nu știu prin ce minune
nepământească - mărturisindu-mi că acolo
e plin de duminici fără sânge-n obraji/
duminici ca niște elevi silitori
ca niște copii prea cumiți
care merg la culcare devreme
vegheați de steaua plictisită a părinților

iată stau și aștept
putrezirea ultimei secunde
în cele câteva fructe fanate
în teancul de cărți cu coperti de nisip
reinvestindu-mi viața de sâmbătă
despre care chiar nu pot mărturisi nimic -
dar mâine e luni - ziua când
obligatoriu poate muri cineva
(gaudeamus - asta da eveniment)
bine că vor înflori salcâmi
și alte sentimente frumos mirositoare
bine că teii și păpădia
și dragostea mea pentru tine -
până duminică există speranță/
oricum vom mai vorbi

Valentin Predescu

stindard.
V-ați speriat în zadar. Glasul poetului e mort
și-mbălsămat.
Totul se diluează anatomic în poezia sufletelor
hai-hui,
în repetiția eseistică a morții albe,
în suferința a doi ochi plânși de durere,
în glasul cântărețului de operetă a vieții,
în dezbinarea sufletelor neîmpărțășite la
izvorul vieții, și-n trecerea de timp
ucigător.
Numai că poetului i s-au tăiat firele dinspre
Dumnezeul
de sus, dinspre Dumnezeu de jos,
dinspre
răsărit și apus,
dinspre tot ceea ce ar mai avut de spus.
Doar inima-i bate ca fine roțițe de ceas
licărind plâpândă ca un Început, sumbră și
prevestitoare.

Eu însumi

Căutările mele au fost din cele mai sterile
steril dar nu încă îndeajuns de bătrân,
ca și un bătrân,
dincolo de ce aș mai fi putut fi n-am însemnat
decât o repetiție a jocului obscur și
patetic cercetându-mă cu milă pentru
o moarte vitală.
Am răcit între pereții unor idei prea subtile

subtil până la exasperanță, până la mortificare
am căutat să stau cât mai departe de trup.
Aflu de-acum, tardiv, iminența apropiatelor
maluri,
aflu mângâierea de lut.
Numai căutările nasc sufletul slut -
iată adâncimile apei ce-și cată pescarul.
Mai tare decât Marea, mai tare decât Oceanul
orice ajutor, orice încercare lupta se dă numai
cu
Infinitul în fața lui Dumnezeu -
și voi vremuri, și voi lumi atât de umede, atât
de
obscure, atât de perfide și surde -
căutările mele au fost din cele mai sterile, din
cele
mai avide,
câștigând numai ceea ce bătrânețea câștigă în
ani.
Am răcit între pereții aceștia de idei subterane
ca și Sfânta Scriptură între maluri de falsă
juruință
crezând în nimic, eu însumi am căutat în
nimicul
ce alt imposibil nici că s-ar fi putut căuta.
Târziu de-acum
numai o moarte mi-ar mai putea îmbătrâni
solitară
dacă cineva i-ar șopti la ureche gloria și
jertfelnița mea.

poesis

„Moldovean mic și oacheș – spion român, spion autentic.”

I. ARHIPELAGUL... GULAȘ

N-am rezistat să nu dau acest titlu unor însemnări care privesc faimoasa năvelă a lui Aleksandr Isaievici Soljenișin, „O zi din viața lui Ivan Denisovici”. Fiindcă mă voi referi în special la avatarii (îmi place mai mult expresia lui Călinescu decât cea încetățenită, *avataruri*) acestei lucrări care a însemnat intrarea lui Soljenișin în literatura rusă, iar mai apoi în cea mondială, voi remarca faptul că în cuprinsul năvelei se face de câteva ori referire la ceva ce înseamnă „moldovean”/ „român” pentru ruși, nu în termeni dintre cei mai de invidiat pentru noi.

E, totuși, vorba de figura „românului” în imaginarul și mentalitatea unor deținuți din Gulag, unde bietul „moldovean” are dezavantajul că e minoritar și mai strică și ordinea instaurată în lagărul de detenție. Motivul? Adoarme când nu trebuie, e dat dispărut, iar deținuții sunt ținuți în ger pentru asta și pierd timp prețios. Mai încolo, personajul principal al năvelei, Ivan Denisovici Șuhov, observă că atunci când spilcuiții moscoviți deținuți vorbesc între ei „dau atât de repede din gură și folosesc atât de rar cuvinte rusești, încât atunci când îi ascuți ai impresia că vorbesc niște letoni sau români.” Aș fi curios să știu cam ce cunoștea marele scriitor despre români, despre mentalitatea lor, dar trebuie să ne mulțumim cu ceea ce înregistrează naratorul omniscient al năvelei.

În România, intrarea lui Soljenișin pe piața traducerilor literare românești s-a făcut greu și cu poticneli. Până și numele de pe coperta primei ediții a năvelei „O zi din viața lui Ivan Denisovici” era ortografiat incomplet, în stil americanesc: Al. Soljenișin! Astăzi avem însă publicate destule dintre cărțile sale importante (cred că „Roata roșie”, marea sa epopee, nu este încă tradusă). „Arhipelagul Gulag”, cartea-mărturie care l-a propulsat în atenția lumii libere și a juriului Premiului Nobel, a cunoscut deja câteva ediții. I s-au publicat în românește și volumele de memorii, „Stejarul și Vițelul” și „Ca bobul între pietrele de moară”, ca să nu mai vorbim de primele lui lucrări, cele apărute în „Novii Mir” începând cu 1962. Printre acestea și „O zi din viața lui Ivan Denisovici”, apărută în noiembrie 1962, iar în România abia în 1991, la Editura „Quintus” (o fi vorba de fostul deținut politic și șef liberal post-1989?). Între timp, năvela a fost reeditată în condiții bune, dar acea primă ediție era tipărită pe hârtia mizerabilă a ultimilor ani ai regimului Ceaușescu (vai, încă vinovat că românii nu aveau hârtie mai bună la peste un an după moartea sa!), cu numeroase greșeli de redactare, dintre care una ține de răsul-plânsu’ valah: în postfața alcătuită de Vlad Sorianu apare, din greșeala culegerii, „Arhipelagul... Gulaș!” Români, fatalitate, tot cu gândul la burtă. Însă cei care au citit năvela știu că deținuții din lagărele rusești (și cele românești, desigur), trăiau pentru această „clipă sfântă” a mesei, când lingura dosită în haina de muncă era scoasă la lumină pentru a plonja în zeama lungă făcută de bucătarii hoți, grași și leneși. „Gulaș” era deja sinonim cu prosperitatea regimului Kadar, așa că îl iertăm pe cel care a cules titlul năvelei cu gândul la mâncare. Cele naturale sunt firești.

Cu puțin timp înainte de a-l redescoperi pe „debutantul” Soljenișin, citisem „O viață în Gulag”, de Dmitri Vitkovski, o noutate la noi, și mi-a atras atenția faptul că prefațatorul ediției franceze a cărții, Nicolas Werth, specialist în istoria Rusiei sovietice, afirma frust: dacă ar fi apărut în anii deschiderii hrușcioviste, cartea ar fi rivalizat cu „O zi din viața lui Ivan Denisovici”. Într-adevăr, cartea lui Vitkovski, apărută abia după 1990, este bine scrisă, dar nu are amplitudinea și, așa zice, „tectonica” paginilor lui

Soljenișin. Vitkovski posedă o natură de poet (cu toate că era inginer chimist, educat în Vechiul Regim), dublată de un moralist (nici o cedare pe linia demnității, indiferent de costurile ulterioare). Totuși, mărturia sa, pe care a încercat s-o publice la „Novii Mir” în 1963, după deschiderea operată de Soljenișin (cu ajutorul prețios al lui Tvardovski, desigur) este una liniară, fără intensitatea povestirii lui Soljenișin, creator de atmosferă puternică, ca și de personaje de neuitat, un „regizor” absolut al textului. Confesiunea lui Vitkovski este, mai degrabă, o însemnare autobiografică de impact, extinsă pe durata câtorva decenii, fără a avea însă forța, expresivitatea, tensiunea cărții lui Soljenișin, care concentrează o lume, un timp într-o singulară evocare a unei singure zile în Gulag. Să spunem pe scurt, ca să despărțim apele de uscat: unul are conștiință literară, celălalt doar o întrezărește, deși ambii vorbesc despre aceeași lume a terorii. Soljenișin îl știa pe Vitkovski și chiar îl evocă în deschiderea „Arhipelagului Gulag”, în termeni care arată prețuirea sa: „Bătrânul Dmitri Petrovici Vitkovski, unul dintre surghiuniții insulelor Solovki (...) ar fi trebuit să fie redactorul acestei cărți. Însă anii petrecuți acolo, jumătate de viață (memoriile lui din lagăr se intitulează în ediția rusă chiar așa, *Jumătate de viață*) i-au declanșat o paralizie prematură. Pierzându-și darul vorbirii, el a putut să citească doar câteva capitole definitive și să se convingă că totul va fi *povestit*.” („Arhipelagul Gulag”, traducere de Nicolae Iliescu).

II. MINCIUNA RUSEASCĂ, MINCIUNA AMERICANĂ

„Orice rus pică la testul poligrafului. Poligraful vostru nu înțelege sufletul rus.”
Un spion rus, într-un film american

„O zi din viața lui Ivan Denisovici” este și astăzi o carte mare: Tvardovski a avut dreptate să se bată pentru ea, așa cum mărturisește Vladimir Lakșin în scurta prefață a cărții, în care povestește cum, în calitate de redactor al revistei „Novii Mir”, l-a cunoscut pe Soljenișin. Finețea observației psihologice este pe același palier cu stilul de maestru, unul extrem de concentrat, îmbinat din elemente care își arată rostul în toate paginile năvelei. Fraza scurtă, decisă este încărcată de adevăr, nu unul estetic, ci acel adevăr care să poată fi accesibil oricui citește cartea. Una despre viață și moarte, fără emfază literară. De altfel, la reproșurile primilor cititori profesionalizați ai năvelei, Soljenișin răspundea sec: „Asta e cartea și așa sunt eu. Mă gândesc la cititor, însă la cititorul în genere, și nu la unul specializat.” I se atrăgea atenția că foștii deținuți politici, care nu au părăsit însă credința în comunism, vor fi vexați de cele evocate de autor. Răspunsul venea direct, fără menajamente: „Oamenii la care vă referiți n-au fost puși, de regulă, la munci dezonorante, inumane. Potrivit calificării sau fostei lor poziții, ei se aranjau la comenduire, la tăiat pâinea etc. Pentru a înțelege psihologia lui Ivan Denisovici, trebuie să fi trecut efectiv prin calvarul muncilor de jos, să le cunoști din interior, dacă eu le-aș fi privit de la distanță, n-aș fi putut să scriu cum am scris. Asta pentru că n-aș fi înțeles nici măcar faptul că munca poate fi salvatoare...”

Minciuna rusească, de care vorbea și Vitkovski în cartea sa, este arătată de Soljenișin în năvelă în toată amploarea ei, însă nu ca un moralist, cu degetul ridicat în sus, ci cu acel calm al privirii care-i permite să înțeleagă viața, ca un mărturisitor care a coborât în abisurile ei. Minciuna rusească se referă la tot ceea ce era capabil un deținut să facă pentru a se salva, atât în Gulag cât și în libertate: o a doua natură grefată de sistem unor generații întregi, o malformație teribilă de care puțini au scăpat. Umanitatea inșilor umili este însă relevantă

strălucit de acest mare autor, care prin personajul Șuhov construiește prototipul supraviețuitorului, acel individ ajuns doar un număr, care face destule pentru a supraviețui, însă nu se înjosește moral, nu devine „șacal”, își păstrează omenia și se face de folos și celorlalți. Cei care au rude cu stare, primesc pachete în lagăr și au poziții ce-i scutesc de munca abrutizantă efectuată în condiții de ger insuportabil. Șuhov nu-i condamnă însă, resimte simpatie pentru artiști precum Cezar (care primește pachete dese și face schimb de informații culturale cu un deținut mai vechi, artist și el, în timp ce fumează pipă) sau pentru fostul căpitanul de vapor care se descurcă greu în noile condiții. De altfel, Șuhov privește lumea cu acel bun simț nealterat de muncile abrutizante, de umilințele îndurate și înțelege că viața e mai importantă decât orgoliile personale sau disputele sterile asupra calității de a fi „genial” a lui Eisenstein (discuția dintre evreul Cezar și un alt artist deținut e simptomatică pentru pășarea intelectualilor din epocă, în condiții de tiranie absolută). El aude fără nici o reacție disputa pe această temă dintre Cezar și omologul său, dar știe că în lagăr, pentru restul deținuților, indivizii care nu respectă ordinea și morala comună, precum un contabil, un frizer sau „unul de la secția culturală”, sunt considerați ticăloși de primă mână. Pregătirea, ca și caracterul lor, sunt simple fanteze – ceea ce contează este, dincolo de lupta pentru supraviețuire, solidaritatea grupului și omenia individului. Soljenișin însuși, își amintea Lakșin, a renunțat în lagăr la pretențiile de intelectual: „Tocmai asta m-a salvat. Dacă eu, intelectual fiind, m-aș fi clătinat în sinea mea, dacă aș fi dat drumul nervilor, dacă aș fi exagerat cu tot ce mi e întâmpla, cu siguranță că aș fi sucombat...”

Am rămas dator cu secvența în care Șuhov/Soljenișin ne prezintă cazul „moldoveanului mic și oacheș” care a ținut în șah escorta militară și întreg lotul de deținuți pe drumul dinspre șantier spre barăcile unde erau încartiruiți. La poarta de intrare, unde se făcea apelul de seară și erau numărați deținuții, pentru a se vedea dacă vreunul a încercat să evadeze, s-a constatat lipsa cuiva. Brigăzile au fost obligate să-și numere oamenii, să se prezinte din nou cu efectivul. Totuși, unul nu ieșea. Când a fost depistat, s-a dovedit că era un deținut moldovean care, epuizat de muncă și frig, adormise ascuns într-un ungher. Soljenișin explică faptul că un deținut înfometat (se dădea o rație de pâine de 200 gr pe zi la fiecare masă cu zeamă lungă), extenuat după o zi de muncă la minus 30 de grade afară putea dormi instantaneu, dacă stătea mai mult de câteva minute lângă un foc aprins. Moldoveanul din brigada 32 s-a ascuns de șeful său și a adormit. Nici urmă de tentativă de evadare, totuși încălcarea regulilor și mai era condamnat și pentru spionaj. În final, moldoveanul va fi acuzat de tentativă de evadare și mai mult ca sigur va primi alți ani de pedeapsă. Între timp, va fi adus de căutători în șuturi, lovit de șef (ca să-l scoată din mâna escortei, explică autorul), iar colegii săi devin mâniași: „Moldoveanul se retrăgea încet, iar un maghiar din aceeași brigadă îi dădu un șut în spate și apoi încă unul.” Păi, cine altul putea s-o facă mai bine, dacă nu un maghiar!?

Noi, românii, suntem amuzați când citim asta, mai ales că se spune că moldoveanul era condamnat pentru spionaj în favoarea românilor. În momentele când lagărul încă nu știa cine lipsea și se făceau supoziții, Șuhov aude următoarele: „N-o fi cumva moldoveanul acela mic și oacheș. Ce fel de moldovean e acesta? Nu-i oare moldoveanul despre care se spune că a fost spion român, un spion autentic?”

Ba bine că nu, îi răspundem noi veseli lui Soljenișin la atâția ani de la întâmplare și la peste 41 de la publicarea acestei povești formidabile despre supraviețuire în infern. Era spion autentic și, mai ales, spion român, Aleksandr Isaievici!

Confesiunea lui Vitkovski este, mai degrabă, o însemnare autobiografică de impact, extinsă pe durata câtorva decenii, fără a avea însă forța, expresivitatea, tensiunea cărții lui Soljenișin, care concentrează o lume, un timp într-o singulară evocare a unei singure zile în Gulag.

Respirări

Emil Botta, un éspirit fort

Confruntată în fel și chip cu odioasele metehne ale ideologiei și mentalității partinice, tenebros însușite și cu cerbie apărute azi de o serie de criptocomuniști sadea, greu încercata societate și cultură liberală de după ciuma roșie încă nu au reușit în România să pună aceste lucruri la locul lor și să facă dreptatea cuvenită, adică să separe bobul de grâu de zoană și să așeze pe treapta meritată de drept marile valori artistice pe care o ideologie stalinistă toxică le-a marginalizat, minimalizat și luxat sistematic timp de patru decenii, cu o ură feroce. Conștient de faptul că anomiei comuniste de mai bine de 40 de ani din România nu i s-au pus în sarcină până la ora de față nici pe sfert din crimele istorice de care se face vinovată, nu pot să nu constat profund contrariat că, după revoluția din decembrie '90, nici măcar pentru restabilirea adevărului și repunerea în drepturi a unor mari scriitori, care au preferat, chiar sub regimul de teroare, să rămână în țară, precum frații Dan și Emil Botta, iluștri reprezentanți ai mișcării "Criterion", de pildă, nu s-a întreprins nimic. Primul, să nu uităm, a fost cap de listă în documentele așa-zisului Tribunal al Poporului cu scriitorii ce trebuiau epurați (în cazul lui, potrivit ziarului "Scânțea" din 29 octombrie 1944, de unde reproducem *mot à mot*, ca "pro-nazist, cunoscut și ca poet este un imitator al lui Ion Barbu"), al doilea revenit în viața literară cu un nou volum de versuri de-abia după aproape 30 de ani de tăcere. Și asta, în situația în care, solidar cu alți confrăți, sunt încredințat ca și ei că Dan și Emil Botta sunt, ca poeți, creatori excepționali, făuritori ai unor distincte și originale ansambluri literare moderniste ce dau o substanțială consistență acestui curent la noi. În plus, Emil Botta a lăsat amintirea unui fascinant actor, tot la fel de important pentru istoria scenei românești, probabil, ca Tony Bulandra sau Mihai Popescu... Rostind pentru ei aceste adevăruri simple, stau și mă întreb câți oare dintre noi mai știu astăzi că autorul celebrului eseu *Unduire și Moarte* murea scârbit în 1958, fără să-și fi recăpătat dreptul elementar de a publica? Incomensurabilă dizgrație, chiar dacă mai târziu va fi făcut "artist emerit", marelui actor și poet Emil Botta, regimul fariseic de tristă amintire îi oferea, cam în aceeași vreme, dacă nu mă înșel, un defăimant "merit cultural", clasa a III-a!

Într-o *Postfață* la ediția de *Scrieri*, Dan Botta, în patru volume, din 1968 (!), Toma Vlădescu ("publicist cu ani grei de închisoare, fost secretar general de redacție la cotidianul «Buna Vestire», om rasat, inteligent, cultivat dar steril", apud Dan Ciachir: *Când moare o epocă*, Ed. Timpul, Iași, 2013), vorbind curajos în acei ani despre "valorile incoruptibile", atrăgea atenția asupra faptului că, deși mai presus de viață este Frumusețea, "sînt lucruri (din existența unui mare scriitor) care trebuie amintite. Sînt lucruri care trebuie spuse din nou". Și trebuie spus, desigur, în primul rând, că în grupul *Criterion*, Dan Botta a fost alături de fratele său, Emil Botta, poetul preferat al lui Mircea Eliade, și al lui Emil Cioran, și al lui Eugen Ionescu, și al lui Nicolae Steindhardt; că, la un momet dat, pe tema teoriei spațiului ondulat, Dan Botta l-a acuzat de plagiat pe însuși Lucian Blaga pe care l-a provocat chiar și la duel! (vezi în acest sens și Dan Botta, *Cazul Blaga*, 1941). Că era un bărbat frumos, cu trecere la femei, a cărui soție, Dolores s-a îngrijit meticolos în vremuri grele de alcătuirea ediției de *Scrieri*, deja pomenită, apărută în 1968 la E.P.L. Că, în fine, cum spune Ion Biberi, oarecum în răspăr cu opinia curentă, poetul *Eulalilor* era mai apropiat de poezii elini (!): Edgar Allan Poe, Stéphane Mallarmé, Jean Moréas, Paul Valéry, Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu decât de creațiile unor

contemporani ca Ilarie Voronca, spre exemplu... Și ar mai trebuie amintit astăzi contemporanilor noștri, cum am arătat și mai sus, că Dan Botta este un poet excepțional, unul la fel de incomensurabil, ca și Emil Botta a cărui viață se confundă până la spargerea frontierelor unei alte dimensiuni cu fascinația și morbidețea Poeziei. De sub șirurile așternute pe coala de hârtie sau de pe scena de scânduri a teatrului, până la urmă, tot una... Întâmplarea a făcut însă ca eu să mă întâlnesc mai întâi cu actorul. Și iată cum!

Eram elev, în 1964, în penultima clasă a Liceului "Nicolae Grigorescu" din Titu - un orașel la nici 40 de km. de București -, când l-am văzut pentru prima dată pe Emil Botta. Venise cu Naționalul bucureștean în mica localitate într-o scurtă descindere teatrală programată în locul *relâche*-ului obișnuit de luni seara și avea să interpreteze alături de Olga Tudorache (foarte tânără pe atunci), de Boris Ciornei și Traian Moraru rolul lui Ion din drama *Năpasta* a lui I.L.Caragiale. Cu părul cenușiu vâlvoi, îmbrăcat sumar, cu opinci, în ȋțari și cămașă țărănească legată cu șnur pe pieptul îngust, cu o privire tăioasă și halucinantă, pe podiumul de scânduri geluite actorul s-a impus în rol cu o forță de expresie pe care n-am s-o uit niciodată. Tot ce făcea, gesturi, mimica, felul în care se mișca trădau sarea sufletească a unui posedat. Dar mai ales vocea, vocea cavernoasă, cu modulații de geamăt surd, avea darul de a produce asupra publicului destul de eterogen (total subjugat însă tramei ce se desfășura cu viteză pe scenă) o impresie covârșitoare. Sub magnetismul acelei stihiale trăiri sala amuțea fără răsuflăt la fiecare replică, așteptând să se coboare din cer, alături de artist, însăși Maica Domnului (invocată insidios) pentru a face dreptate în cazul tănuitei crime făptuită de respingătorul Dragomir. La tirada respectivă, am impresia, după atâția ani, că actorul nu folosea decât debitul unei singure inhalări de aer, de unde efectul cu totul straniu al timbrului unei voci care parcă venea fanată direct din tărâmurile celeste. Ca interpret, Emil Botta era de-a dreptul fenomenal; unic, inimitabil, de-o stranie umanitate. Mi-ar fi plăcut, desigur să-l văd în rolul lui Mercutio, în *Hamlet*, în compania inegalabilei în frumusețe Mimi Botta (soția sa; apoi, a lui Alexandru Balaci - membru supleant al C.C. al P.C.R.! -) și Mihai Popescu, distribuție celebră despre care mi-a vorbit adesea entuzismat arhitectul Soare Șt., un colateral al celebrului regizor Soare Z. Soare, cel ce a pus în scenă *Steaua fără nume* și a ținut atât de bine ascunsă paternitatea lui Mihail Sebastian. "Dacă l-ai fi văzut în Werther! Acolo era miraculos!, crede-mă!, imi spunea câteodată în deambulările noastre, brusc transportat în altă lume, domnul Soare..."

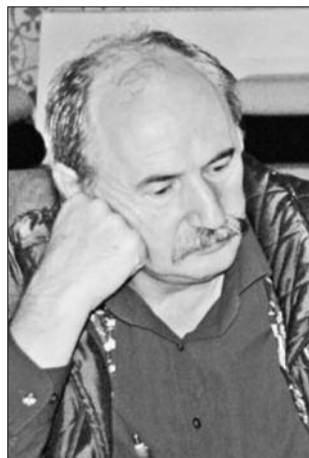
Din acea seară de pomină pentru mine, inegalabilul Emil Botta a devenit unul dintre actorii preferați. În tinerețe, am mers la teatru fie și pentru a-l vedea în roluri de mână a doua ca importanță, fiindcă, special, cred, nu i se încredințau marile roluri din repertoriul clasic pe care le-ar fi meritat. Însă am avut norocul să-l urmăresc în mai toate filmele în care a jucat. În 1971, am apucat să-l văd din nou într-un rol memorabil, de această dată interpretându-l pe procurorul Paveliu din filmul *Reconstituirea* de Horia Pătrașcu, în regia lui Lucian Pintilie. Am fost printre puținii norocoși, probabil, care s-au nimerit să fie în sala de cinematograful la una dintre ultimele reprezentații (poate chiar ultima!) acestei pelicule (în februarie-martie '71!) pe ecranul Cinematografului "Patria" din București, înainte de izbucnirea scandalului ideologic (pe tema miliției și milițienilor români!) de la vârful propagandei ceaușiste care a dus la interzicerea lui. Readus pe ecrane abia în 1990, dar luat de

treburi, din păcate, nu am reușit să-l revăd, însă îmi amintesc totuși destul de bine parodia groasă (pe dedesubt!) de acolo la adresa miliției populare devenită sinonimă cu prostia luată în târbacă de miile de bancuri din epocă. În același an, (1971), mai vârstnicul meu prieten, d-l Soare, mi-a dăruit fără un cuvânt minunata reeditare a volumelor de versuri ale lui Emil Botta din 1937 și 1943, respectiv, *Întunecatul April* și *Pe-o gură de rai*, cu un appendice inedit semnificativ (pp. 251-384) intitulat VINERI (inspirat de moartea fratelui său!), totul pus sub prea modestul dar onorabilul generic: *Versuri*, Ed. Eminescu. Cu volumul antologic de POEZII din 1979, scos tot de editura pomenită, și având fățiș exprimată ambiția de "ediție completă", potrivit *notei* semnate cu inițialele îngrijitoarei ediției, Aurelia Batali, mi-am întregit în totalitate opera poetică a lui Emil Botta, aici fiind cuprinsă exhaustiv într-adevăr poezia (cunoscută) a liderului grupului, "Corabia cu ratați" (faimos în anii treizeci ai secolului trecut) de la poeziile apărute în *Bilete de papagal*, 1929, și până la ultimile poezii din *Viața Românească*, iulie 1977, inclusiv cele din volumul *Un dor fără sațiu*, Editura Eminescu 1978. Într-o secțiune specială, cum precizează și îngrijitoarea ediției, au fost grupate "atât poeziile care au apărut numai în presa literară, cât și pe acelea care, aparținând inițial de *Întunecatul April*, Editura Fundațiilor, 1937 și *Pe-o gură de rai*, Editura Gh. Mecu, 1943, nu figurează nici în *Poezii*, E.P.L., 1966, nici în *Versuri*, ed. cit., nici în *Poeme*, «Cele mai frumoase poezii», Editura Albatros, 1974".

Sumar și superficial tratată, atât în *Istoria literaturii de la origini...* a lui G. Călinescu cât și în *Istoria critică...* a lui Nicolae Manolescu, poezia lui Emil Botta (mult mai apropiată de a poezilor de limba engleză, cu deosebire a romanticilor, cum observa cu îndreptățire Dinu Pillat într-un număr din Secolul XX/1968) rezumă în esență un angajament estetic, spiritual și existențial, total. Absorbit ca și Eminescu de "un dor fără sațiu", în viaținea emilbottaniană, poetul pare a nu se dori nimic altceva decât scribul miracolelor, misterelor și "ochiului de aur" al lumii, "basiliscul nopții" veghind ca o calfă de înger din infernul personal suflul naturii nuntind perpetuu, ca singură entitate fără început și sfârșit. "Unde-s duși Toți Crinii/de-au rămas numai panseluțele/nevisate/urâte de moarte? - La o nuntă de argint is duși/Toți Crinii./Noi o numim de argint nunta/fiindcă mireasa-i de argint. /așîderea mirele/sub copacul cu ram de argint. / - Și pe scâldatul în lacrimi/de ce nu l-au luat/Toți Crinii în alai luminat?/Dați-mi bocancii de lac./spânzurați-mi cravata la gât./cravata culoarea musonului./uraganul meu preferat./Și așa împodobit/și așa spânzurat/să mă duc la nunta de argint/unde-s Toți Crinii". Indiferent de nota mai mult sau mai puțin apăsată a unui histrionism endemic și substanțial, structura întregului discurs poetic rămâne la Emil Botta una onirică, condensat fantasmatică: "Împodobită de crin, Lună, cu iubirea-mi te asemeni./Mână-n mână pe măguri singuratece./suntem noi, trecători pe mări singuratece.// Tot colindând am înoptat/sub Ursa Mare, de lume departe/când, ce să vezi, o haită de îngeri./Cu o sublimă ferocitate/ne dă târcoale, adulmecă,/șleahta bizarilor, haita de îngeri.//Ah, m-aș întoarce la religia Lunei!/Să adorm, să visez o apă bântuită de lună,/ca doar atunci Domnul să-și plimbe/insetatele degete, în mine să-și plimbe". Precum incertitudinile unei lecții de opium, visul e o călătorie de fuziune și difuziune a trecutului și clipei prezente în labirinturile echiwoce ale iadului și raiului, cum însuși autorul, dând jos toate măștile, îi definește (continuare în pag. 23)

Indiferent de nota mai mult sau mai puțin apăsată a unui histrionism endemic și substanțial, structura întregului discurs poetic rămâne la Emil Botta una onirică, condensat fantasmatică...

Intertexte

Despre ignoranță și devoțiune *

Eu, Waruppa Dala, practicant de o viață a Doctrinei, ajuns acum în cel de-al șazezelea an al vieții mele, m-am hotărât să vă spun o întâmplare legată de prima predică a Strălucitului Buddha. Ea este, de altfel, cunoscută și spusă mereu de alte guri, iar eu o voi relata întocmai, îngăduindu-mi doar să îi adaug câteva comentarii. Dar iată întâmplarea.

De mai multă vreme se dusesse vestea în ținutul de peste ape că Strălucitul va ține prima sa predică în Crângul Gazelelor, de lângă Benares, și va urni în acest chip Roata Adevărului. Aceasta era clipa mult așteptată și tânărul Kordan Rada își pregăti în grabă cele trebuincioase și porni la drum.

Ascultase mulți învățători și practicase abstenența în cercul asceților, dar ceva continua să îl neliniștească. Și apoi, mai peste tot se vorbea despre un prinț care renunțase la favorurile regale și își părăsise familia pentru a afla adevărul. Kordan Rada era deja de două săptămâni pe drum, iar în seara aceasta avea să facă ultima oprire înainte de a ajunge în locul dorit.

Intră în adăpostul sărac de la răscruce. În întineric găsi cu greu un loc unde să-și întindă oasele. Era însă mulțumit că, după atâta drum, se putea în fine odihni. Abia se așezase, când cineva din dreapta sa îl întrebă:

- Ce cauți un tânăr ca tine într-un asemenea loc? Se anunță oare vreo sărbătoare la care vei lua parte?

- Poate numai dacă voi avea norocul să-l întâlnesc pe Strălucitul Buddha și să-i ascult învățătura, mâine, în Crângul Gazelelor, voi spune că a fost o sărbătoare.

- Vorbești iscusit, îi spuse străinul. Dar ce te aștepti să auzi?

- Nu știu prea bine. Poate voi afla o karma mai bună. Poate voi găsi calea de a scăpa de *samsara*, de lanțul fără sfârșit al reîncarnării. Poate mi se va dezveli calea către Nirvana... Am spus, nu știu prea bine.

- Eu am cunoscut, în parte, învățătura prințului...

- Adevărat? Atunci îmi veți putea împărtăși câte ceva din Doctrina lui?, spuse neliniștit tânărul, privindu-l mai atent pe omul care îi vorbea și ridicându-se, în semn de minim respect, în capul oaselor.

Străinul, care nu părea trecut de treizeci de ani, se așeză și el în lotus în fața lui.

- Îți voi spune Doctrina și, dacă vei avea inima deschisă spre adevăr, vei înțelege negreșit.

- Ar fi o mare onoare pentru mine, răspunse tânărul.

- „Desăvârșitul, Cel-întru-Totul-Treaz, a pus în mișcare Roata Învățăturii și nimeni nu i se poate împotrivi, nici asceții, nici preoții, nici zeii și nici chiar duhurile rele. Nimic și nimeni pe pământ. Ea este dezvăluirea, mărturisirea celor patru adevăruri sfinte.

Și care-s adevărurile patru? Marele adevăr despre suferință, marele adevăr despre nașterea suferinței, marele adevăr al dezlegării din suferință și marele adevăr despre calea ce duce la dezlegarea din suferință.

Și care-i marele adevăr despre suferință? Nașterea-i suferință, bătrânețea e suferință, boala e suferință, moartea e suferință, jalea, mâhnirea, durerea, amarul și deznădejdea sunt suferință. Să fii despărțit de cine ți-e drag e suferință, să fii legat de cine nu ți-e drag e suferință. Să nu ai ce-ți dorești e suferință. Pe scurt, tot ceea ce leagă omul de cineva ori de ceva e suferință. Acesta este marele adevăr despre suferință.

Și care-i marele adevăr despre nașterea suferinței? E setea, setea ce duce dintr-o naștere

într-alta, cea însoțită de poftă și de patimă, căutându-și desfătarea când într-un loc, când într-altul; e setea de plăceri, e setea devenirii și a trecerii. Acesta este marele adevăr despre nașterea suferinței.

Dar adevărul cel mare despre dezlegarea suferinței care este? E tocmai desăvârșirea, deplina stingere a setei acesteia, e părăsirea ei, despovărea, descătușarea de ea, mântuirea. Acesta-i, frate, marele adevăr al dezlegării din suferință.

Și care e marele adevăr al căii ce duce la dezlegarea din suferință? E marea cale, cea în opt împărțită, și anume dreapta cunoaștere, dreapta hotărâre, dreapta cuvântare, dreapta faptă, dreapta purtare, dreapta năzuință, dreapta cugetare și dreapta meditație. Acesta este marele adevăr al căii ce duce la dezlegarea din suferință.

Când te prinzi de cineva ori de ceva, te naști întru fire. Când te desprinzi, nu te naști întru fire. Celui care nu se mai lasă prins de nimeni și de nimic, celui cu suflet senin, cu inimă netulburată, îi este dat să vadă așa:

Statornică mi-e izbăvirea, m-am născut pentru ultima oară, de-acum încolo tot ce este ființă s-a încheiat pentru mine.

Aceasta-i, pelerinule, înțelepciunea cea mare, înaltă între toate: să știi că suferința, oricare ar fi ea, a secăt. Cine e părtaș al înțelepciunii a cucerit libertatea, libertatea cea adevărată, aceea ce nu poate fi încălcată. Pelerinule, tot ce este zădărnice, tot ce e trecător, este neadevărat. Adevărat este numai ce e curat și nepieritor: anume încetarea *mayei*, a iluziei.

Și acela care dintru început era sortit nașterii, îmbătrânirii și morții, acum, știind câtă nefericire naște din această lege a firii, și-a cucerit certitudinea, aceea care îl descătușează de naștere, de bătrânețe și de moarte. Acela care era robul bolii, al prihanei și al greșelii, a atins certitudinea nepieritoare, pură și sfântă, anume că:

Izbăvirea e înăuntrul celui izbăvit, viața s-a stins, împlinită-i lucrarea, lumea pentru mine s-a sfârșit.

Un ascet ca el, pelerinule, e numit „Cel-ce-se-sfârșește”, căci a pus capăt suferinței. E numit „Cel-ce-se-stinge”, căci a stins amăgirea eului și a stins tot ce poate fi numit al meu. E numit „Cel-ce-deștelenește”, căci a smuls setea de viață din rădăcini; o altă viață lui nu-i mai poate încolți.

Ascetul de felul acesta, atât timp cât mai trăiește în trup, îl mai văd oamenii și zeii; când însă trupul se desface în moarte, nu-l mai văd nici oamenii, nici zeii. Nici chiar firea, cea care iscodește totul și toate, nu-l mai poate vedea, căci el a orbit ochiul firii, făcându-l nevăzător, și a pierit dinaintea ei, răutăcioasei. Trecând râul devenirii, iată-l într-o insulă, singura de dincolo de bătrânețe și de moarte: Nirvana.”

Aici se încheie cuvântul străinului, iar tânărul Kordan Rada rămase mut mai multe clipe. În cele din urmă spuse:

- Nu știu ce să răspund. Mi se pare că am fost împovărat cu un duh prea mare pentru mine. Drept să spun, nu știu dacă Doctrina Suferinței este tocmai Doctrina pe care o caut.

- Ai timp să te gândești la ea și să o compari cu Doctrina Strălucitului, căci de aceea ai bătut atâta drum.

- De bună seamă că așa voi face, spuse tânărul și peste adăpost se lăsă liniștea.

Dimineața, când se sculă, Kordan Rada nu-l mai găsi pe străinul care îi vorbise. Pesemne că plecase dis-de-diminează, iar el trebuia să se grăbească pentru a ajunge în Crângul Gazelelor.

Așa și făcu și, când soarele se înălțase de-a binelea, ajunse în Crâng. La început nu zări decât

o grămadă de oameni strânsă împrejurul unui om. Acesta trebuie să fie Strălucitul, își spuse el, apropiindu-se și mai mult, pentru a auzi ce spune.

- ...Și care-s adevărurile patru? Marele adevăr despre suferință, marele adevăr despre nașterea suferinței, marele adevăr al dezlegării din suferință și marele adevăr despre calea ce duce la dezlegarea din suferință.

Abia atunci tânărul își dădu seama cine era, de fapt, străinul pe care îl ascultase în noaptea abia trecută. Fu descumpănit și năpădit de rușine... Însă în cele din urmă i se alătură Strălucitului și-l însoți pe acesta până la sfârșitul zilelor sale.

V-am povestit această întâmplare, pe care o veți găsi singuri printre cărțile Doctrinei, pentru că ea vorbește despre două lucruri destul de importante în vremurile noastre: despre ignoranță și devoțiune. Despre ignoranța tânărului care, auzind Doctrina din gura străinului, nu a crezut în ea, și despre devotamentul tânărului față de Doctrină, însă abia atunci când și-a dat seama că străinul nu era altul decât Strălucitul Buddha.

Cum să înțelegem această atitudine contradictorie față de unul și același lucru? Ce l-a determinat pe tânăr să respingă Doctrina auzită de la străin? Și ce l-a determinat să o accepte a doua zi, spusă de Buddha? Oare în noaptea întâlnirii și în ziua predicii din Crângul Gazelelor nu era vorba despre aceeași Doctrină?

Dar nu ni se întâmplă și nouă, de atâtea ori, acest lucru? Cineva, un om neștiut, un străin, ne dezvelește uneori un adevăr, însă noi nu avem urechi pentru el. Adevărul este lângă noi, însă îl ignorăm de-a dreptul. Dar acceptăm acest adevăr atunci când el este însoțit de cineva care are deja un nume sau o poveste. Așa încât ne putem întreba: cui anume dăm noi, mai degrabă, atenție? Doctrinei, sau celui care ne-o spune?

Unii au spus că o idee, o doctrină nu are nevoie de profeți, pentru că ea poate să umble și singură prin lume. Nu profetul este important, ci Doctrina. Singurul lucru care ni se cere este acela de a-i pătrunde adevărul, de a o desluși, adică de a ne depăși ignoranța! Alții au spus că tocmai pentru a depăși ignoranța zeii i-au creat pe profeți. Cei din înalt îi aleg pe profeți tocmai pentru că profeții sunt singurii care au darul de a le dezveli pe cele ascunse, de a face vizibil ceea ce nu este vizibil și de a ne comunica în acest chip adevărul. Și apoi, profeții știu cel mai bine care este calea ce trebuie urmată pentru ca Doctrina să ajungă la inima noastră.

Povestea acesta ne mai spune că poți să-l întâlnești pe Strălucitul chiar fără să știi că l-ai întâlnit. Și nu știi că l-ai întâlnit, pentru că Doctrina lui nu a ajuns în inima ta. Pentru că întâlnirea cu el este, de fapt, întâlnirea cu doctrina lui, nu cu umbra lui pe pământ. De aceea îți spun: nu umbla după înfățișarea Doctrinei, ci după Doctrină! Nu căuta cămașa adevărului, ci adevărul! Doctrina, adevărul poate fi primit chiar și atunci când te aștepti mai puțin, pe întineric și într-o casă săracă.

Cât despre alegerea Strălucitului de a-și face cunoscută Doctrina în Crângul Gazelelor, ce pot să spun? Pesemne că tocmai ignoranța tânărului și a noastră l-a determinat, în cele din urmă, să vorbească în Crâng; și toată viața după aceea, celor care au vrut să-l asculte. Pentru că este în firea adevărului ca acesta să fie împărtășit, împărțit cu ceilalți, iar nu ascuns.

* Această pildă, care apare printre manuscrisele Templului, a fost preluată de mai toată literatura care se țese în jurul Doctrinei.

Cum să înțelegem această atitudine contradictorie față de unul și același lucru? Ce l-a determinat pe tânăr să respingă Doctrina auzită de la străin? Și ce l-a determinat să o accepte a doua zi, spusă de Buddha? Oare în noaptea întâlnirii și în ziua predicii din Crângul Gazelelor nu era vorba despre aceeași Doctrină?